

Begrip en inhoud van de economische politiek

van Berkum, P.P.

Published in:
Maandschrift Economie

Document version:
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
1962

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
van Berkum, P. P. (1962). Begrip en inhoud van de economische politiek. *Maandschrift Economie*, 27(1-2), 39-49.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright, please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

BEGRIIP EN INHOUD VAN DE ECONOMISCHE POLITIEK

door

Prof. Dr. P. P. VAN BERKUM

I

De economische politiek staat meer dan ooit in het centrum van de belangstelling. De stroom van publicaties over dit onderdeel van de economische wetenschap is niet te stuiten en onmogelijk te overzien. Meer dan op andere gebieden is hier behoefte aan samenvattende beschouwingen, die de leidende principes en toepassingsmogelijkheden op wetenschappelijke wijze benaderen. De behoefte neemt toe naarmate binnen het kader van de moderne welvaartsstaat het apparaat van de economische politiek naar twee zijden wordt uitgebouwd, zijn doelstellingen en activiteiten meeromvattend gaan worden. Deze tweezijdigheid doet zich voor onder een constitutief en vervolgens onder een regulatief aspect¹⁾.

Onder het constitutieve aspect zou men kunnen verstaan: het plannen van de spelregels en van de door de overheidsleiding te hanteren instrumenten voor het in overeenstemming brengen van de economische gedragingen van georganiseerde groepen, van de individuele huishoudingen en bedrijven met de doeleinden, welke de gemeenschap voor zichzelf stelt. Hieronder valt ruwweg het juridische en institutionele kader en het daarbij behorende complex van doelstellingen, de organen en hun bevoegdheden, die bij de uitvoering van de economische wetgeving en politiek een taak te vervullen hebben. In deze geest kan men spreken over de institutionele vormgeving van de loonpolitiek, waarvoor, zoals bekend, nog zeer onlangs een gewijzigde opzet werd voorgesteld. Hieronder behoren verder de organen en de regels voor de mededingingspolitiek, adviserende organen als de Sociaal-Economische Raad, onderzoekingsinstituten als het Centrale Planbureau en voorts zodanige instanties van beleid en overleg, die nationaal of supranationaal, krachtens overheidsgezag geroepen zijn om een bepaal-

¹⁾ De onderscheiding gaat terug op Eucken, Grundsätze der Wirtschaftspolitik 1952, blz. 254 e.v.; ook gebruikt door Th. Putz, Ueber den Erkenntnisgegenstand der Wirtschaftspolitik, Jahrbücher für Sozialwissenschaft 1959, Heft 3. Eucken bezigt het dubbele begrippenschema: economische vormen en structuren enerzijds, economische activiteiten en processen anderzijds. In de economische politiek komt het er voor hem op aan een ordenend verband te leggen tussen de institutionele en de actieve factoren, teneinde, uitgaande van de „Gestaltung“ van een op vrije concurrentie berustende maatschappelijke orde, deze orde ook actueel te laten functioneren.

de functie in het totale apparaat te vervullen. Hoe sterker de overheidsinvloed, hoe uitgebreider het beïnvloedingsinstrumentarium pleegt te zijn. Een sprekend voorbeeld daarvan vormen de verschillende nationale prijs-, productie- en afzetregelingen in de landbouw. Voor de wordende Europese economische gemeenschap vormt de gelijkschakeling en uniformering van de bonte verzameling van al deze stelsels en instrumenten tot één Europees stelsel een groot probleem.

Het regulatieve aspect omvat de actuele besturing en het leiding geven aan de afloop van het economisch proces door beïnvloeding van het gedragspatroon van individuen en groepen binnen het geschapen institutionele kader overeenkomstig de doelstellingen, welke de gemeenschapsleiding wenst te volgen. De micro-economische plannen moeten worden ingepast in een macro-economisch verband, dat in overeenstemming is met de visie op het algemeen belang, zoals die bij de met autoriteit beklede organen aanwezig is. De conjunctuurpolitiek maar ook de prijs- en de monetaire politiek zouden in dit verband als voorbeelden van een globale macro-economische procesbeheersing kunnen worden genoemd. Onder dit aspect valt ook het manipuleren van de overheidssector zelf, van de overheidsbedrijven, alsmede het reguleren van de koopkrachtstromen, welke over het budget lopen.

Tesamen en in geïntegreerd verband vormen beide aspecten, aangezien zij nu eenmaal ten nauwste met elkaar verbonden zijn, het object van de theorie der economische politiek.

Er bestaat bijna volledige overeenstemming over onder de economen, dat de hier bedoelde theorie objectieve uitspraken moet doen over de rationaliteit van de te bezigen middelen, van spelregels en instituties bij gegeven doelstellingen. Slechts een kleine minderheid meent daarin ook de intrinsieke beoordeling van de geldende of wenselijke doelstellingen te moeten betrekken. Verder is het de algemene opinie, dat het wel tot de theorie der economische politiek behoort om voor elke gemeenschap de daarin feitelijk dominerende waarden en doelstellingen op het spoor te komen en daaraan een voor hanteerbaar gebruik geëigende formulering te geven. Of de econoom bovendien positief stelling moet nemen ten aanzien van de waarde-oordelen, die onder zijn bereik komen en zonodig duidelijk moet laten uitkomen achter welke opvattingen hij zich plaatst, is een andere vraag. Hierover heerst nog veel begripsverwarring en misverstand, zoals over het gehele vraagstuk van de normatieve versus de waardevrije economie.

Ook als men geneigd zou zijn strijdpunten als de hier vermelde

geheel buiten beschouwing te laten, hetgeen moeilijk kan omdat zij toch altijd weer opduiken, is het voor de theorie der economische politiek overblijvende terrein zeer uitgebreid en vol interessante probleemstellingen. Het betrekken van deze onderwerpen in de opleiding van economen is beslist noodzakelijk, al ware het alleen om deze reden, dat een groot deel der in Nederland afstuderende economen met de organisatie en uitvoering van de economische politiek of van enig onderdeel daarvan wordt belast. De gehele materie bevindt zich volop in beweging en expansie. Voor de theorie en de praktijk opent de toenemende internationalisatie van de economische politiek daarenboven een geheel nieuwe fase van ontwikkeling.

Terecht is door Pen opgemerkt, dat wij door nederlandse auteurs niet verwend zijn met geschriften, die een theoretische uiteenzetting van de economische politiek beogen te geven ¹⁾. Daarentegen is er als vrucht van de hier te lande en elders intensief bedreven naoorlogse economische politiek een brede stroom van kleinere geschriften verschenen, artikelen en prae-adviezen, die doorgaans op bepaalde praktische onderwerpen betrekking hadden en waarin de dieperliggende theorie meestal niet of te fragmentarisch aan haar trekken kwam. De tijd was zodoende rijp voor een studie van groter diepgang en meer samenvattende behandeling.

Het pas verschenen verzamelwerk onder de titel „Theorie der economische politiek” ²⁾ zal daarom door velen met grote instemming zijn begroet. De nederlandse en belgische schrijvers zijn theoretische economen van naam. Als tegenwicht tegen de hand over hand toenemende specialisatie hebben zij getracht de resultaten bijeen te brengen en te overzien, welke de economie in haar tegenwoordige stand met betrekking tot een aantal hoofdproblemen van de economische politiek heeft bereikt. Niet zozeer de praktische aspecten van het economische beleid als wel de beginselen daarvan komen in deze bundel aan bod, inzonderheid de doelstellingen van de economische politiek, zomede de theoretische inzichten, die de werking der instrumenten in relatie tot de doelstellingen kunnen verklaren.

¹⁾ J. Pen, Theoretische benaderingswijzen van de economische politiek, De Economist 1955.

Zeer verdienstelijk zijn: Tinbergen's verhandeling „On the theory of economic policy”, Hartog's diss. „Problemen der moderne economische politiek, beide van 1953. Voorts het tweede boek van Hartog „Leerboek economische politiek” (1954). Hieraan zou nog toegevoegd kunnen worden Weststrate's „Economic policy in practice The Netherlands 1950/1957, dat in 1959 verscheen.

²⁾ Verschenen bij H. L. Stenfert Kroese, Leiden 1962.

Tot een complete en afgeronde theorie van de economische politiek heeft de bundeling van afzonderlijke opstellen het niet gebracht en dat werd ook niet beoogd. Maar het geheel vormt zeker een zeer belangrijke bijdrage tot verruiming en verdieping van theoretisch inzicht op dit snel in betekenis toegenomen gebied ¹⁾.

Uiteraard kan men door het bijeen brengen van een aantal deskundigen op onderscheiden terreinen, die hun persoonlijke visie en benaderingswijze hebben, nooit volkomen evenwichtige verhoudingen bereiken. Herhalingen en overlappingsen ontbreken dan ook niet, evenmin als omissies van onderwerpen, die er eigenlijk wel bijhoren. Dit soort onvolkomenheden is inhaerent aan het gekozen procédé. Anderzijds kan men oog hebben voor het argument, dat hetgeen wellicht ontbreekt aan volledigheid en logische systematiek goeddeels weer wordt vergoed door het voordeel van verscheidenheid van gezichtspunten en behandelingsmethoden. Bovendien is het een goede gedachte geweest het eerste inleidende hoofdstuk aan Hennipman toe te vertrouwen. Dit hoofdstuk is niet alleen het omvangrijkste, maar ook het meest doorwrochte deel van het boek, uitblinkend, zoals we van de auteur uit andere publicaties gewend zijn, door een fraaie stijl en ongewone kennis van de rijk geschaakte literatuur. In een zeldzaam gedocumenteerd betoog weet hij de dogmenhistorische lijn door te trekken tot op de actuele vraagstellingen van de huidige tijd. Door uit deze rijke stof het theoretisch relevante naar voren te brengen en daar steeds diepgaande kritische beschouwingen aan te verbinden kan het betoog indirect tevens als een waardevolle bibliografie van de moderne economisch-politieke literatuur worden beschouwd. Door deze kwaliteiten is Hennipman's studie bijzonder goed geslaagd in de opzet als verbindend element in het verzamelwerk te fungeren en tegelijk als een achtergrond, waartegen de behandeling van de deelgebieden van de economische politiek door de andere schrijvers nog meer tot haar recht komt.

¹⁾ De opzet van de bundel blijkt uit de volgende daarin bijeengebrachte opstellen:

P. Hennipman, Doeleinden en criteria der economische politiek.

J. E. Andriessen, Economische stabiliteit.

J. Tinbergen, Evenwichtige groei.

C. J. Oort, Inkomensverdeling en verdelingspolitiek.

A. Devreker, De monetaire aspecten van de economische politiek.

V. A. de Ridder, Openbare financiën.

H. W. Lambers, Mededingingspolitiek.

M. A. G. Meerhaeghe, De internationale economische politiek.

V. van Rompuy, Sectorpolitiek (Landbouw, vervoer, energie, woningbouw, distributie en middenstand).

P. de Wolff, Hulpmiddelen van de economische politiek.

Bestudering van de inhoud van het opmerkelijke boek lokt ertoe uit bij sommige onderwerpen van het uitgebreide oeuvre terug te grijpen op de ter plaatse verkondigde theorie. Bij Hennipman kan men hiertoe talrijke aanleidingen vinden, doch ook de van hoog gehalte zijnde bijdragen van de overige auteurs stellen in dit opzicht niet teleur. Detailcritiek heeft weinig zin, aangezien dit deskundigheid op het gebied van alle aan de orde gestelde thema's zou doen veronderstellen; beperking tot de grote lijn is hier geboden, waarbij wij ons in hoofdzaak zullen bepalen tot enkele kanttekeningen betreffende de afbakening en inhoud van het begrip der economische politiek.

II

Economische politiek in de zin van economisch beleid moet iedereen voeren, overheid, bedrijven, verbruikers. Het gaat dan om de toepassing van het gemeenschappelijke beginsel van rationeel handelen, economisch verantwoord handelen, waarbij het oog gericht blijft op het maximaleren van de welvaart door zo gunstig mogelijke disposities en schikkingen te treffen tussen relatief schaarse, alternatief aanwendbare goederen enerzijds en het geheel van behoeften en doeleinden anderzijds. Het terugbrengen van economische politiek tot zodanig uniform gedrags- of beleidspatroon neemt echter elk onderscheidend kenmerk weg en op die manier mist men ook de aansluiting op het specifieke toepassingsgebied, wordt het onmogelijk om het overheidsgedrag onder een eigen economisch aspect te brengen.

Voor Hennipman betekent economische politiek in alle kortheid beïnvloeding van het economisch leven door gedrag en beslissingen van overheidswege. Welvaartsverhoging, maar dan van de volkshuishouding in haar totaliteit, is ook hier het oogmerk¹⁾. Gezien de onbepaaldheid van het begrip welvaart, dat zowel stoffelijke als niet-stoffelijke (niet in marktwaarde of in geld uitdrukbare) goederen omvat, is een ruim welvaartsbegrip hier van toepassing, zodat, scherper geformuleerd, de essentie van de economische politiek gelegen is in het van overheidswege bevorderen van de alle mogelijkheden omvattende welvaart door te beschikken over de in de volkshuishouding aanwezige schaarse goederen, als-

¹⁾ Hennipman, blz. 22 e.v.

mede door invloed uit te oefenen op hun aanwending¹⁾). In dit complex van relaties wordt onder de term overheid een ruimer begrip verstaan dan de staat. Publiekrechtelijke lichamen, de z.g. lagere overheid, kunnen ook economische politiek bedrijven, eveneens de zich naar overheidsvoorschriften gedragende centrale bank, alsmede bepaalde met het overheidsgezag gelieerde organen of instellingen b.v. op het gebied van de mededingings- en de loonpolitiek. Het schema van toepassing, dat hiermede geenszins is uitgeput, begint zich voorts uit te strekken tot de in het kader van internationale en supranationale organisaties gevoerde economische politiek. Ook deze organisaties zijn dan toegerust met overheidsmacht, op grond waarvan zij bindende spelregels en normen voor het economisch gedrag kunnen afkondigen en doen effectueren.

Voor het aanwijzen van de overheid als het subject van de economische politiek pleiten inderdaad sterke gronden. Zij alleen bezit de economische macht in de meest volstrekte zin en voor haar is het algemeen belang het enige en specifieke motief. Ook andere subjecten, zoals vooral belangenorganisaties, kunnen het economisch proces in belangrijke mate en diepgaand beïnvloeden, maar dat is volgens Hennipman²⁾ geen voldoende grond hun gedrag mede onder de economische politiek te begrijpen, hetgeen door sommigen wel is gepoogd te doen. Dit gegeven brengt mede, dat, waar de overheid in economisch opzicht werkzaam is, zij bovengeschiedt is aan de andere huishoudingen. De macht die haar eigen is, stelt haar in staat het economisch proces op een meer omvattende en diepgaande wijze te beïnvloeden dan enig ander subject of belangenorganisatie en in behoeften te voorzien, die langs een andere weg veel gebrekkiger bevredigd kunnen worden. Als opperste instantie is zij, in tegenstelling tot de overige subjecten, bij vele van haar handelingen niet onderworpen aan het prijsmechanisme. Zij kan dus bepaalde doeleinden verwezenlijken buiten het prijsmechanisme om, terwijl zij voorts de prijsvorming en het marktgedrag van de particuliere huishoudingen aan voorschriften kan

¹⁾ Hennipman, blz. 52.

Ter illustratie van de moeilijke door de policy-maker te verrichten afweging van nuttigheden vermeldt P. de Wolff (Hsk X, blz. 466) dat het in een bepaalde situatie erom kan gaan of hij vinden zal, dat een 1 miljard minder gunstige betalingsbalans opweegt tegen 25.000 meer werklozen.

Sommigen zijn bezorgd over de versnelde economische en technische hulp aan ontwikkelingsgebieden, omdat het gehele levenspatroon van de oosterling hierdoor zal worden aangetast, maar zijn stoffelijke welvaart wel zal doen stijgen. Liever onafhankelijkheid onder een schraler economie dan grote economische welvaart in een land, waarin de blanke alles te vertellen heeft, zeggen de Afrikanen.

²⁾ Hennipman, blz. 23.

binden en dus bedoeld mechanisme als instrument voor haar oogmerken kan bezigen.

Vooraf bij het door de overheid tot stand brengen van de tegenwoordig zeer op de voorgrond tredende z.g. groei-intensieve of infra-structurele investeringen — het bekende *social overhead capital*¹⁾ — is het kenmerkend, dat directe rentabiliteitsvooruitzichten hierbij afwezig zijn. Deze kapitaalvastleggingen zijn voor de gemeenschap als geheel van groot sociaal-economisch nut, doordat in het geschapen macro-economische kader de rentabiliteit van de particuliere sector pas ontstaat of wordt verhoogd. Als zodanig kan de overheid een geheel aparte status worden toegeschreven, die het haar mogelijk maakt verder te zien dan de horizon van het particuliere winstperspectief, dat op korte termijn aan zijn trek wil komen en anders geen kapitaal fourneert. Tenslotte zou men erop kunnen wijzen, dat de overheid de enige is, die het centrale overzicht van de volkshuishouding bezit en zij uit dien hoofde de enige is, die in staat moet worden geacht zich een beeld van de feitelijke en wenselijke ontwikkelingslijnen van de nationale welvaartsbelangen te vormen.

Het dwangelement is niet zo overheersend in de economische politiek als men wel eens denkt. Het is eerder aan het afnemen. In vele gevallen berust de invloed, die van de overheid uitgaat, op haar moreel gezag²⁾. Overreding, vrijwillige steun en medewerking van pressiegroepen en subjecten kan, op grond van een bijgebrachte overtuiging b.v. het gemeenschappelijke belang bij produktiviteitsverhoging, tot aanvaarding en resultaat der geplande maatregelen aanzienlijk bijdragen. Het algemene belang ontstaat hier — krachtens de vrijwillige bereidheid tot overleg, onderhandeling en compromis — als een geïntegreerde functie. Het eist niet de leidende motieven voor het particuliere economisch handelen uit te schakelen en te vervangen, doch deze te begrenzen en te bundelen om in een bepaalde situatie voor de betrokken volkshuishouding als geheel tot een optimaal groei- en ontwikkelingspatroon te komen. De geneigdheid tot „diligent citizenship”³⁾ gaat er van uit, dat particuliere subjecten en organisaties van belanghebbenden tot het besef zijn gekomen, dat het op verantwoorde wijze dienen

¹⁾ Door H. W. Rostow gebezigde uitdrukking in diens „Stages of economic growth”.

²⁾ Hennipman, blz. 23.

³⁾ J. M. E. A. Zonnenberg, Het bestaan van het algemeen (sociaal-economisch) belang vereist bevordering van het diligent citizenship, in *Economie* maart 1962.

van het eigen welvaartsbelang afhankelijk is van het in teamverband met de overheidsinstanties aanvaarden van een zekere medeverantwoordelijkheid voor het algemeen belang. Dit veronderstelt echter in ons op menging van overheids- en particuliere impulsen berustend maatschappij-type, dat de overheid haar macro-economische doelstellingen duidelijk formuleert en vastlegt en hiervoor op democratische wijze begrip tracht te wekken. Zij moet zich daarbij steeds van de dragende kracht van de publieke opinie bewust zijn.

Lambers heeft aan dit psychologische element enige aandacht geschonken. Hij besluit zijn fraaie studie over de mededingingspolitiek met te wijzen op de macht van de publieke opinie: „Als de openbare mening, die aan het algemeen belang vorm moet geven, ongeïnteresseerd blijft, verliest elke mededingingspolitiek haar stootkracht”¹⁾. In gelijke zin geldt deze uitspraak voor alle overige gebieden, waarop de economische politiek werkzaam is. Een afzonderlijke behandeling van deze materie, waar de economie het grensgebied raakt van sociologie, politicologie en sociale psychologie, zou niet overbodig zijn geweest. Het probleem is interessant genoeg om er in interdisciplinair verband — ook in het kader van de economische leerboeken — meer aandacht aan te besteden. Meningsvorming betekent immers machtsvorming. En machtsvorming bepaalt uiteindelijk in belangrijke mate het beleid, zegt Pen²⁾. De economen zullen echter, als zij willen dat hun ideeën en concepties weerklank vinden, de kennis van financiële- en economische samenhangen meer tot het grote publiek moeten brengen.

Het heeft verder iets van een lacune, dat geen aparte studie is gewijd aan de georganiseerde belangengroepen die bereidheid tonen voor hun gebied een groter of kleiner stuk van de publieke beleidvoering in constitutief of regulatief opzicht mede te dragen. Het zou van weinig realistisch inzicht getuigen, indien men de relatie van de economische politiek en haar werking op de volkshuishouding zich nog steeds ziet voltrekken langs de weg van beïnvloeding van het keuzehandelen van een amorfe massa of van een spontane volgens vrije mededinging werkzame markt. Gaandeweg is het immers regel geworden, dat de meeste economische beslissingen niet meer tot stand komen doordat een bepaalde persoon

¹⁾ Hoofdstuk VII, blz. 338.

²⁾ J. Pen, blz. 120 t.a.p.

Het probleem is ten aanzien van de economisch-politieke meningsvorming van de parlementarier-politicus op interessante wijze aan de orde gesteld door J. Wemelsfelder in de Econ. Stat. Berichten van 20.4.60.

ze op eigen gelegenheid neemt, doch in het kader van een of andere organisatie. Dit is zo zeer het normale handelingspatroon geworden, dat men ons huidige economische stelsel is gaan typeren als een institutionele of pluralistische economie. De spelverhoudingen tussen alle groepen en organisaties, die met de overheid een deel van de totale verantwoordelijkheid voor het eindresultaat van de welvaartsvoorziening meedragen, zijn door deze gewijzigde structuur van de volkshuishouding stellig gecompliceerder geworden, doch zij bevatten groter mogelijkheden dan in een ongeorganiseerd bestel om door een juist gerichte besturing van het groepsgedrag het allengs veelomvattende gamma van algemene welvaartsdoeleinden effectiever te bereiken.

Hiervan uitgaande zal de definitie van de economische politiek, voor zover zij aan de veranderde economische entourage dient te worden aangepast, uitdrukking moeten geven aan de eis, dat het mede tot de economische politiek behoort de vormen te helpen ontwikkelen, waarin het samenspel en de wederzijdse beïnvloeding van overheid, enkelingen en machtsgroepen een adequate gestalte krijgen. De institutionele beïnvloeding zal zodanig moeten zijn, dat eensdeels van overheidswege er naar wordt gestreefd dat elk der medespelenden, ieder naar eigen aard, steeds zoveel mogelijk tot zijn recht komt en anderdeels dat voorwaarden worden geschapen om de opgetreden institutionele wijzigingen in overeenstemming te brengen met het algemene welzijn en de functionering daarvan op zodanige wijze, dat een juist evenwicht wordt gevonden tussen persoonlijke vrijheid en gemeenschapsbesef.

De opgave, welke hier ligt voor de economische politiek, zal, wil zij haar doel optimaal bereiken, inhouden, dat aan het proces van institutionele ontwikkeling op de juiste manier leiding moet worden gegeven. Von Nell-Breuning heeft deze taak eens omschreven met de volgende woorden: ... die Wirtschaft gestaltend zu lenken. Das will besagen die Wirtschaft als Ganzes auf bestimmte Ziele, die als wünschenswert oder notwendig erkannt wurden, hinzulenken und ihr diejenige Gestalt zu geben, oder vielleicht besser sie in diejenige Gestalt hineinwachsen zu lassen, die dem vorgestecktem Ziel entsprach ¹⁾.

Het element van dwang is hierbij tot een minimum beperkt en grote speelruimte is gelaten aan de vrije maatschappelijke krachten.

¹⁾ O. von Nell-Breuning S.J., Zum Streit um Markt- oder Planwirtschaft, Stimmen der Zeit Jrg. 1954/55, blz. 2.

III

Op de wijze als hier gesteld kan de economische politiek het maatschappelijk groeiproces in de juiste banen leiden, en wel in een richting, waarbij middels wezenlijke contacten met de centrale overheid wordt gezorgd, dat het algemeen belang door het optreden van macht en concentratie, zoals die zich in onze huidige maatschappij heeft ontwikkeld, niet in gevaar wordt gebracht. Hiervoor is nodig, dat harmonie wordt gebracht in het samenspel van de drie machten: machtsconcentraties welke spontaan in de maatschappij zijn gegroeid, het particulier initiatief dat binnen het institutioneel kader van gezamenlijk optreden zijn onmisbare kracht tot vernieuwing en concurrentie moet blijven ontplooiën en de criteria van het overheidsbeleid.

Het delegeren van overheidstaken aan het georganiseerde bedrijfsleven is heden ten dage een eis van onze economische orde en de daarin levende vrijheidsbeginselen. De tendens tot decentralisatie en spreiding van macht, welke hieruit voortspriut, kan een heilzaam tegenwicht vormen tegen een anders steeds meer in details gaand en drukkender wordend complex van dirigistische maatregelen. Naarmate het bedrijfsleven in zijn diverse schakeringen en organisaties, naar een bekend woord van J. M. Clark, bewijst „governmental characteristics and functions” te bezitten, zal dit ook tot een herziening van de beleidsvoering in de publieke sfeer moeten leiden. Het zal in dier voege kunnen gebeuren, dat aan het bedrijfsleven de vrijheid wordt gegeven eigen verantwoordelijkheid te dragen, waartegenover de overheidsinvloed zich wezenlijk terugtrekt op een beleid, dat zich beperkt tot globaal ingrijpen op het gebied van de macro-economische variabelen van het economisch proces.

Naarmate de overheid meer specifieke instrumenten uit handen geeft zal zij, afhankelijk van de situatie, de overblijvende globale instrumenten eerder en sterker moeten gebruiken, dat betekent dus, dat op de algemeen, kwantitatief werkende monetaire en budgettaire politiek een zwaardere wissel zal moeten worden getrokken. Deze ontwikkeling vraagt een groot aanpassingsvermogen zowel van de overheid als van de voormalige strijdorganisaties van werkgemers en arbeiders om zich op de gewijzigde institutionele verhoudingen en structuren in te stellen, zoals deze na de oorlog zijn ontstaan in de Stichting van de Arbeid, de Sociaal-Economische Raad, de Publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties en de maatschappelijke organisaties op het gebied van de sociale verzekering.

De laatste tijd gaan er stemmen op, om, nu de overheid zich praktisch overal heeft teruggetrokken uit het stelsel van gedetailleerde prijsregelingen, ook haar greep lossen te doen worden op de loonvorming, waarbij gelijktijdig de organisaties van werkgevers en de vakcentrales een grotere verantwoordelijkheid op zich gaan nemen. Men zal daarbij wel van de noodzakelijkheid moeten uitgaan, dat, aangezien het loonbeleid een der voornaamste determinanten vormt van het evenwicht in de nationale economie, met te meer urgentie zal dienen te worden gestreefd naar een doeltreffende integratie van het loonbeleid met het overkoepelende conjunctuur- en structuurbeleid. Het gemeenschappelijke criterium moet — in het nog altijd heersende conjunctuur-type van een tot overspanning neigende vraag en een zeer krappe arbeidsmarkt — daarbij zijn een onverantwoorde opwaartse ontwikkeling van het nationale kosten- en prijspeil te voorkomen.

Het tot stand komen van een workable procédé zal niet in eens gebeuren. Zowel in constitutief opzicht — de uitwerking van de spelregels binnen het kader van het afwegen van verantwoordelijkheden — als in regulatief opzicht — het realiseren van het onderhandelingsresultaat bij concrete toepassing in de regionen van het bedrijfsleven zelf — bevat het systeem van vrijere loonvorming nog vele moeilijke punten en risico's, die een probleem vormen voor de praktische economische politiek.

De algemene conclusie lijkt ons deze, dat de hier gesignaleerde ontwikkeling een symptoom vormt van de economische politiek nieuwe stijl, volgens welke de overheid, uiteraard onder deugdelijke waarborgen en openstaand voor haar controle en correcties, binnen de door haar essentieel gestelde doelstellingen een deel van haar taak tot beïnvloeding van het economisch mechanisme in geëördineerd verband kan afstaan aan spontaan uit het bedrijfsleven of uit de vrije maatschappij opgekomen organisaties.

Niet onjuist is deze ontwikkeling getypeerd als een groeiproces waarin het dirigistische element in de economische politiek (*économie dirigée*) geleidelijk evolueert naar een systeem van economische politiek, waarin het resultaat afhankelijk is van het samenspel dat plaats vindt tussen de verschillende dragers van verantwoordelijkheden (*économie concertée*).